

ח' תמוז תש"ע
20 ביוני 2010
תיק 70038

התחייבות מעסיק בשמירה על חפצי עובד

א. הרקע העובדתי ותמצית טענות הצדדים:

ביום ה' טז כסלו (3.12.09) הוזמנה התובעת לעבוד כמלצרית אצל הנתבעת שמקיימת אירועים באולמות. לפני תחילת העבודה הניחה התובעת את התיק שלה ובתוכו טלפון נייד באחד המסדרונות. לדברי התובעת עשתה כן כיוון שנתבקשה להניח את חפציה באותו המקום על ידי אחד מהמנהלים מטעם הנתבעת. במהלך הערב, שוחחה בטלפון, והחזירה אותו לתיקה. לאחר מכן, בהמשך הערב גילתה התובעת כי התיק שלה נפתח והטלפון הנייד שלה נגנב. התובעת תובעת את הנתבעת בסך של 1800 ₪ עבור הטלפון הנייד.

לדברי ב"כ הנתבעת, שהוא מנהל הנתבעת, הוא לא יודע אם ניתנה לתובעת הוראה להניח במקום את חפציה. יתר על כן, הוא טוען שישנה הוראה כללית הניתנת בדרך כלל לעובדים שלא להניח חפצים יקרי ערך ללא השגחה תוך הודעה שהנתבעת אינה אחראית על חפצים אלו. בנוסף תובעת התובעת 100 ₪ עבור עבודתה באותו ערב שלא שולמו לה עדיין. בנוגע לתביעה זו הנתבעת מודה כי סכום זה אכן עדיין לא שולם ומוכנה לשלמו כעת.

הדין ההלכתי

המקרה שלפנינו מורכב למעשה משתי תביעות האחת בנוגע לשכר העבודה והשניה בנוגע לאחריות שמירת הטלפון. ונתייחס אליהן אחת לאחת:

ב. שכר העבודה

הואיל והתובעת טענה שלא קיבלה את שכרה והנתבעת הודתה שלא שילמה, הדין ברור כי על הנתבעת לעשות כן בהקדם האפשרי ולשלם לתובעת את שכרה. התובעת טענה שהודיעו לה שהשיק מוכן והיא הגיע למשרדי הנתבעת. בפעם הראשונה נאמר לה שזה לא היום בו מחלקים להם את השיקים. היא הגיעה פעמיים נוספות בהן המשרד היה סגור. הנתבעת השיבה שאכן ברשותה כמות לא מבוטלת של שיקים של עובדים שלא באו לקבל שכרם, ומאז עברה לשלם לעובדים מייד בסוף הערב.

בהקשר זה רוצה בית הדין לציין את דברי השו"ע (חושן משפט סימן שלט) האומר:

מצוה לתת שכר שכיר בזמנו, ואם אחרו עובר בלאו. כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל

נשמתו, ועובר בחמשה לאוין ועשה.

הלנת שכר הינה עבירה חמורה אשר אין להקל בה ראש.

גזית

השינוי עליו דווחה הנתבעת, על פיו כיום היא משלמת לעובדים בסיום העבודה, הוא חיוני, ומתקיים בו ציווי התורה "ביומו תתן שכרו". המצב אותו תארה התובעת, על פיו בהתאם להודעת הנתבעת, הגיעה לקבל את שכרה, והוא לא היה מוכן, ולאחר מכן לא קיבלה הודעה על העובדה שהוא אכן מוכן, ובוודאי שלא נשלח אליה, אינו תואם את הדין. בכלל חובת התשלום אותה מטילה התורה על המעביד נכללת גם החובה להודיע לעובד כי שכרו מוכן והיכן ומתי יוכל לקבלו. בענייננו חמור הדבר יותר, כיוון שהתובעת כבר הגיעה לנתבעת, והשכר לא היה מוכן. וראה מה שכתב החפץ חיים, בספרו "תורת החסד" (ח"א, פ"ט ס' יא):

ואם בעת שתבעו לא היה לו מעות, ואחר כך השיג מעות קודם שעבר הזמן – **מחוייב להוליך או את המעות או להודיעו שיבא ליטול מעותיו, כדי שלא יעבור על "בל תלין"**.

ג. קבלת שמירה

לדברי התובעת לפני שהניחה את התיק ובתוכו הטלפון הנייד נערך דין ודברים בינה ובין האחראי עליה מטעם הנתבעת: "אחד מהם אמר: תניחו את הדברים באמצע מסדרון בבנייני האומה ותתחילו לעבוד. שאלתי: מה, פה? הוא אמר: כן. ותתחילו לעבוד".

במקרה דומה מטפלת המשנה במסכת ב"מ (פ):

שמור לי ואמר לו: "הנח לפני" - שומר חנם.

ואמרינן בגמ' (פא):

אמר רב הונא: אמר לו: "הנח לפניך" - אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר.

איבעיא להו, "הנח" סתמא מאי?

ולא איפשיטא. וממילא פטור מספק (רמב"ם שכירות פ"ב ה"ח וכו"פ שו"ע רצא, ב).

כלומר הגמרא מבחינה בין שלש תגובות של השומר: הסכמה לשמירה - "הנח לפני", הימנעות משמירה - "הנח לפניך" ולשון מסופקת "הנח". והנה אם נצמד ללשון האחראי, שעל פי דברי התובעת אמר: "תניחו כאן את הדברים", יתכן והיה מקום להסתפק בדעתו האם נתכוון לקבל עליו שמירה. אולם מתוך הסתכלות על ההקשר הכללי כפי שתואר על ידי התובעת, הרי שכאשר מעסיק מבוגר ובעל סמכות אומר לנערה העובדת תחתיו "הניחי כאן" ובתגובה לשאלתה חוזר על דבריו ואף מוסיף הערה "תתחילו לעבוד" אין ספק שהרושם שביקש האחראי ליצור אצל התובעת הוא "אני אחראי ואת תעבדי" כאשר הפרשנות הסבירה לכך היא קבלת שמירה.

לכן מסיק בית הדין כי לדברי התובעת האחראי באותו הערב על התובעת קיבל עליו אחריות שמירה. מכיוון שמדובר במעסיק המקבל תמורה מהעובדת אצלו אזי דינו כשומר שכר החייב בגניבה ואבידה. יש לציין כי גם לו היה דינו כשומר חנם הרי שבהשאת תיק במסדרון ללא השגחה היה מתחייב מדין פשיעה אולם כאמור אם נקבל את גרסתה, דינו כשל שומר שכר.

ד. קנין שומרים

במקרה שלפנינו קבלת האחריות על השמירה נעשתה לטענת התובעת בדברים בלבד שאמר לה האחראי ולא כללה מעשה כלשהו מצידו. והנה נחלקו הראשונים האם על השומר לבצע מעשה קנין על מנת להתחייב בחיובי שומרים. לדעת התוספות (צט. ד"ה כך) אין צורך בקנין ואילו לדעת

הרמב"ם (שכירות פ"ב ה"ח) על מנת להתחייב בחיובי שומרים ישנו צורך במעשה קנין שכן איתא בגמ' (צ"ט.) "כדרך שתקנו משיכה ללקוחות כך תקנו משיכה בשומרים". להלכה מביא השו"ע (רצ"ה) את שתי הדעות ואינו מכריע אולם הש"ך (בס"ק יג) מכריע כרמב"ם שנדרש מעשה קנין על מנת להתחייב בחיובי שומרים. אולם גם לדעת הרמב"ם כאשר המפקיד הניח את החפץ ברשותו של השומר מתחייב השומר בעצם הסכמתו לשמור "הנח לפני". בנידון דידן כיוון שהנתבעת שכרה (או השאלה) את השימוש במקום לצורך הפקת האירוע הרי שניתן לראות את המקום בו הונחו התיקים כרשות המושכרת (או מושאלת) לשומר לצורך הנחת חפציו, ובה די בהסכמה לשמירה על מנת להתחייב בחיובי שומרים ואין צורך במעשה קנין בחפץ בהגבתו או במשיכתו.

ה. מעמדו של האחראי

בדיון שלפנינו עולה השאלה האם יש לנתבעת אחריות בשל מעשיו של עובד שלה. נציין שהתובעת אינה יודעת כעת מי הוא, וכן ב"כ הנתבעת אינו יודע מי היה האחראי באותו ערב. והנה אם היינו באים לדון כאן מדיני שליחות הרי שמכיוון שב"כ הנתבעת הצהיר במפורש כי הנחייתו לעובדים היא שלא להביא ולא להשאיר ללא השגחה חפצים יקרי ערך, והאחראי מטעמו אמר לתובעת להשאיר חפץ זה תחת רשותו, הרי ששינה השליח מדעת משלחו ובטלה שליחותו לעניין זה והחיוב אמור להיות מוטל עליו בלבד.

אעפ"כ מכיוון שהנתבעת אינה אדם פרטי אלא ארגון, אשר מכיר באחריותו על מעשי עובדיו, ובהתאם לאמור בסעיף 10 לכתב הבוררות, הרי שאם נקבל את דברי התובעת יש לראות את הנתבעת כמי שקיבלה עליה את שמירת החפץ לכל דבר ועניין, במיוחד לאור העובדה שמעשהו של האחראי נעשה במסגרת העבודה ולמטרתה – דהיינו להוביל את התובעת להתחיל בעבודה במהרה.

יתר על כן, מן הצדק ומן היושר ראוי להטיל על התובעת אחריות למעשי עובדיה. שכן, העובד הקטן בסופו של דבר אינו מכיר את כל הארגון אלא רק את האחראי הישיר עליו ומבחינתו כל מה שנאמר לו על ידו הרי זה כאילו נאמר לו הדבר בשם הארגון כולו, ולכן מחייב הדבר את הארגון כולו.

ו. חיוב שבועה ותשלום

כפי שהדגשנו, כל האמור עד כה מסתמך על דברי התובעת בלבד. אולם ב"כ הנתבעת טען מפורשות שהוא לא יודע מהוראה שכזו ויתר על כן, לדעתו הוראה זו אינה מסתברת לאור הנחייתו הברורה שלא להשאיר חפצים יקרי ערך ללא השגחה והודעתו שאין אחראיות על חפצים אלו. אולם, הוא אינו יכול לומר באופן ודאי כי הדברים לא נאמרו לה ע"י האחראי עליה, מה גם שאינו יודע מי היה האחראי באותו ערב.

כתב הרמב"ם (שכירות פרק ב הי"א)

טען שהפקיד אצלו, וזה אומר: לא אמרתי אלא "הנח לפניך" ולא נעשיתי לו שומר - נשבע היסת שלא קבלו אלא בדרך זו.

במקרה שלפנינו ב"כ הנתבעת אינו מכחיש לחלוטין את קבלת השמירה על ידי עובדו, אלא אומר שאינו יודע אם נאמרה, אולם לכאורה די בכך על מנת שלא להתחייב בחיובי שומרים שכן דומה הדבר למי שאומר "איני יודע אם נתחייבתי" ופטור מחיובי שומרים וחיוב בשבועת היסת בלבד.

ז. חיוב שבועה, מדין מודה במקצת

אולם נראה כי בנידון דידן יש מקום לחייב את הנתבעת בשבועת מודה במקצת, שהיא שבועה מן התורה. שכן הנתבעת נתבעה בשתי תביעות, שכר עבודתה של התובעת, ותשלום עבור הטלפון כאשר באחת הודתה הנתבעת ובשניה לא. ואם כן לכאורה דינה כמודה במקצת. וכן איתא בשבועות (מ.) "טענו בחיטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב" מכאן אנו לומדים (וכ"פ השו"ע חו"מ פז, יב) שבמצב בו התובע צירף לתביעה אחת גדולה שתי תביעות, בעילות שונות, והנתבע הודה באחת התביעות, מתחייב הנתבע בשבועת מודה במקצת.

ח. חיוב תשלום

כל האמור לעיל היה נכון במקרה בו הנתבעת היתה מכחישה מכל וכל את טענת התובעת וטוענת כי אף אחד מהאחראים באותו הערב לא קיבל על עצמו את שמירת הטלפון. אולם במקרה שלנו הנתבעת לא הכחישה ואף לא יכולה להכחיש באופן מוחלט את טענתה של התובעת כי האחראי מטעמה קיבל עליו שמירה. לכן דומה הדבר למאי דאמרינן במסכת ב"מ (צח).

מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמישים והשאר איני יודע - מתוך שאינו יכול

להשבע משלם."

וכן פסק הרמב"ם טו"נ פ"ד ה"ז, ושו"ע חו"מ עה, יג. ובעניינו לכאורה, כיוון שהנתבעת אינה יכולה להשבע על כך שאין היא חייבת בשמירת הטלפון, הרי שהיה מקום לחייב את הנתבעת בתשלום מלא על כל התביעה.

אעפ"כ יש מקום להסתפק האם להחיל חובת תשלום זו וזאת משתי סיבות:

א. נחלקו הראשונים האם יש מקום להחיל את דין "מתוך שאינו יכול להשבע - משלם" (משלי"מ) במקום בו הנתבע לא יכול היה לדעת. לדעת הראב"ד (מלו"ל יג ד) אין מקום להחיל דין זה אלא במקום בו נראה כי הנתבע מנסה להתחמק ולטעון "איני יודע" למרות שבאמת הוא יודע, אך במקום בו לא הוה ליה למידע אין להחיל עליו דין זה. לעומתו סובר הרמב"ם (שם) שגם לא היה יכול לדעת יש להחיל עליו דין משלי"מ. להלכה נחלקו הפוסקים שכן הרמ"א (שפח, א) והסמ"ע (רצח, א) פסקו כראב"ד, אך השו"ע (עב, יב) והש"ך (עב, נא) פסקו כרמב"ם (ובשיטת הש"ך בנדון דידן יש לדון ואכמ"ל). וכיוון שהנתבעת לא הוה לה למידע אם אחד מעובדיה אמר דבר זה לתובעת, הרי שזהו ספיקא דדינא האם יש להחיל כאן את דין משלי"מ או שיש להסתפק בשבועה שאינה יודעת.

ב. סיבה משלימה היא שביט הדין התרשם מדברי ב"כ הנתבעת וכן מדברי העד כי פעמים רבות הם מזהירים את העובדים שלא להשאיר חפצים יקרי ערך ללא השגחה ומסתבר לדעתם שכך נעשה גם באותו ערב. על כן, במצב בו בעל הדבר (האחראי) אינו בפנינו, קשה לחייב את הנתבעת.

על כן, אין לחייב כאן חיוב מלא או קרוב לכך, מדין מתוך שאינו יכול להישבע משלם.

ט. אחריות המעסיק לעובדיו - שיקול נוסף לחיוב ממון בנדון דידן

מן הגמרא במסכת בבא מציעא ניתן ללמוד על יסוד נוסף מחמתו יש להסיק ביחס לאחריות העקרונית שיש למעסיק כלפי עובדיו. וזו לשון הגמרא (ב"מ פג.):

רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא. שקל לגלימייהו,
אתו אמרו לרב. אמר ליה: הב להו גלימייהו.

אמר ליה: דינא הכי? –

אמר ליה: אין, (משלי ב') למען תלך בדרך טובים. יהיב להו גלימייהו.

אמרו ליה: עניי אנן, וטרחינן כולה יומא, וכפינן, ולית לן מידי.

אמר ליה: זיל הב אגרייהו. - אמר ליה: דינא הכי? –

אמר ליה: אין, (משלי ב') וארחות צדיקים תשמר.

המדובר בסבלים ששברו (בלא מתכוון) את חביותיו של רבה בר בר חנן. רב חייב אותו להשיב להם את בגדיהם שלקח כערבון על הנזק שגרמו. בנוסף – דרש ממנו לשלם להם את שכר עבודתם, למרות שהזיקו לו ולא גרמו לו כל תועלת. וכן כתב הסמ"ע בסימן ד"ש ס"ק א, שראוי לפנים משורת הדין לנהוג כן ולא לחייב את העובד, ואף לשלם לו את שכרו מדין "למען תלך בדרך טובים"

ניתן להסיק ממעשה זה את היחס הראוי לעובד – גם אם עשה טעות – לא ראוי להוציאו בפחי נפש. במקרה זה – פעלה התובעת כפי הנראה בהתאם להנחיות (גם אם לדברי הנתבעת טענה בשיקול הדעת ולא היה עליה להשאיר חפצי ערך) – ולאור זאת יצאה בפחי נפש. ראוי הדבר לפצות אותה, מדין "למען תלך בדרך טובים".

י. הכרעת הדין

כפי שבארנו לעיל, יש בנדון דידן בסיס לחיוב שבועת מודה במקצת. בנוסף, קיים יסוד מוסרי לחיוב ממון.

כידוע, מנהג בתי הדין בדורות האחרונים הוא שלא להשביע את בעלי הדין, לא שבועה דאורייתא, וגם לא שבועה דרבנן, אלא מפשרים בממון בתמורה לשבועה.

יסוד הפשרה על השבועה היא שכאשר אדם צריך להישבע, הוא נכון היה לפדות את השבועה אפילו בתשלום חלקי, על מנת להימנע מלהישבע בשם ה'. בנוסף, קיומה של שבועה (בעיקר

דאורייתא) עשוי להורות על בסיס לתביעה (ראה עוד בשו"ת דברי מלכיאל ח"א סימן קל"ג ובתרשיש שהם חו"מ סימן ע"א).
על כן, בתורת פשרה מחייב בית הדין את הנתבעת רק בשליש מערכו של הטלפון בשעת הגניבה, כפי שנעריך להלן.

יא. הערכת שווי הטלפון, והסכום לתשלום.

התובעת טענה כי הטלפון שלה היה חדש והיא שילמה עבורו 1800 ₪. אולם חשוב לציין כי אין זהו ערכו של הטלפון ביום הגנבה שכן טלפון אחרי שנעשה בו שימוש כלשהו יורד מערכו וערכו נקבע כפי שנמכר טלפון יד שניה. בית הדין מעריך כי ניתן למכור טלפון זה במחיר של 1500 ₪ בלבד.
על כן כאמור, תחויב הנתבעת סכום השווה לשליש ערכו – 500 ₪.
על סכום זה יתווסף סכום של 100 ₪ שכר עבודתה של התובעת, ו- 100 ₪ נוספים השתתפות בהוצאות המשפט.

יב. החלטה

1. הנתבעת תשלם לתובעת סך של 700 ₪.
2. מתוכם - 100 ₪ ישולמו באופן מיידי. ועוד 600 ₪ ישולמו עד לתאריך כ"ט תמוז תש"ע.
3. פסק הדין ניתן ביום ח' בתמוז תש"ע, 20 ביוני 2010.

הרב סיני לוי

הרב יוסף כרמל, אב"ד

הרב אורי סדן